

بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی.

مطالعه موردی: روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر

حسن حبیبی کوشکوهی^{۱*}، رحمت‌اله منشی‌زاده^۲، محمدتقی رضویان^۳

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۲ دانشیار جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۳ استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۹۸/۶/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۲۳

چکیده

امروزه توجه به موضوع گردشگری امتیازات اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی قابل ملاحظه‌ای برای نواحی روستایی و کمتر توسعه یافته از طریق توسعه درآمدی و زیرساختی ایجاد می‌نماید و از طرف دیگر با اتکا به ویژگی‌ها و تأثیرات خود می‌تواند به گونه‌ای کاملاً مؤثر در تحرک و پویایی بخش‌های مختلف اقتصادی جوامع محلی، به توسعه نواحی روستایی کمک نماید. براین اساس، این پژوهش با هدف تبیین نقش گردشگری در توسعه روستایی و با تأکید بر کارآفرینی بر روی روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر به دنبال پاسخ به این پرسش است که گردشگری روستایی چگونه می‌تواند زمینه توسعه نواحی روستایی را فراهم کند؟ از این منظر، این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی از طریق گردآوری اطلاعات به تکمیل پرسش‌نامه در قالب طیف لیکرت طراحی شده و پرسش‌های پژوهش از طریق نرم‌افزار آماری SPSS و EXCEL و نقشه‌ها با استفاده از نرم‌افزار ARC GIS تهیه شده‌اند. جامعه آماری این پژوهش ۱۴ نقطه روستایی است، که از آن میان ۳۸۳ نفر از سرپرستان خانوار روستایی به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین گردشگری و توسعه روستایی در سطح روستاهای مورد مطالعه یک نوع رابطه مستقیم وجود دارد؛ همچنین از طریق بررسی ضریب همبستگی اسپیرمن بین افزایش درآمد، ایجاد اشتغال، تحولات فرهنگی، افزایش تعاملات اجتماعی، افزایش آلودگی‌های زیست‌محیطی و تغییرات کالبدی- فضایی در محدوده مورد مطالعه همبستگی وجود دارد. از طرفی نتایج تحلیل نشان می‌دهد، متغیری که بیشترین واریانس توسعه روستایی منطقه را تبیین می‌کند بُعد اقتصادی است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه روستایی، کارآفرینی

مقدمه

روستانشینی شکل ویژه‌ای از استقرار و معیشت انسان و جلوه بارزی از حیات اقتصادی و اجتماعی در ایران است که با نظام کم و بیش پایدار در طی قرون متمادی دوام یافته است. عدم توجه به فضاهای روستایی، بی‌توجهی به توان و امکانات تولیدی نواحی روستایی، از نظر داده‌های طبیعی و نیروی انسانی موجب تشدید مهاجرت‌های گسترده روستایی- شهری

می‌گردد. براین اساس، با توجه به جایگاه جامعه روستایی در ایران و مشکلات و چالش‌هایی که این جامعه در فرایند توسعه خود با آن مواجه است، شناخت و تبیین نقش گردشگری، شناخت قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری روستایی، تحلیل آثار و پیامدهای آن بر عرصه‌های روستایی در برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی اهمیت دارد؛ لذا برای رسیدن به توسعه ملی، ناگزیر به برنامه‌ریزی و توسعه روستایی هستیم؛ زیرا عدم برنامه‌ریزی و توسعه روستایی مشکلات فراوانی را برای سرزمین ملی ایجاد

*نویسنده مسئول: habibi.hassan56@gmail.com

چنین شرایطی، محیط روستا را تبدیل به فضایی جذاب برای زندگی روستاییان و محیط کار و تلاش برای افزایش تولید و بهره‌وری اقتصادی می‌نماید. رسیدن به این اهداف، علاوه بر رشد و توسعه روستا، برای رسیدن به توسعه ملی نیز موثر خواهد بود که این امر لزوم توجه و اهمیت موضوع را در اقتصاد محلی، منطقه‌ای و ملی نشان می‌دهد؛ همچنین با برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی، می‌توان زمینه شکوفایی اقتصادی مناطق روستایی را فراهم نمود. با این دیدگاه، گردشگری روستایی را می‌توان به عنوان یکی از عوامل مهم در جهت توسعه روستایی معرفی نمود. در کشور ایران به دلیل محدودیت منابع تولیدی و ملاحظات زیست‌محیطی روستاها از توان‌های کمی در سرمایه‌گذاری کشاورزی و صنعتی برخوردارند و گاه نمی‌توان بیش از آنچه که امروزه در استفاده از منابع انجام می‌گیرد، اقدامی صورت داد، از این روست که صنعت گردشگری به عنوان راهگشای مشکلات اقتصادی روستانشینان مطرح شده است. مناطق روستاهای شرق گیلان به لحاظ برخورداری از منابع غنی، سابقه تاریخی و میراث فرهنگی از قابلیت گردشگری بالایی برخوردار است. نواحی روستایی این مناطق توانایی تبدیل شدن به قطب گردشگری و تأمین نیازهای مختلف گردشگران را دارد. این مقاله به دنبال بررسی نقش گردشگری در موضوعات محوری چون ابعاد درآمد در روستاها، ایجاد اشتغال، ارتقاء سطح فرهنگی روستائیان، افزایش تعاملات اجتماعی و ... در توسعه روستاهای ناحیه مورد مطالعه می‌باشد چرا که با توسعه گردشگری می‌توان زمینه تغییرات اساسی را در سطح زندگی روستائیان فراهم آورد و در نهایت با ایجاد این تغییرات و افزایش امکانات خدمات زیربنایی و روبنایی و ... در محیط روستا، زمینه توسعه روستایی فراهم می‌گردد.

مبانی نظری و رویکردها

مطالعات دانشگاهی گردشگری از دهه ۱۹۹۰ هر چه بیشتر جهانی شد. توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و به ویژه اینترنت رشد چشمگیر نشریات

می‌نماید. عدم برنامه‌ریزی در نواحی روستایی، عدم اشتغال و ضعف امکانات زیستی، سبب مهاجرت‌های شدید روستا - شهری گردیده و هر ساله تعداد کثیری از جمعیت روستایی به سوی شهرها مهاجرت می‌نمایند. این افراد با ترک روستا از سویی سبب تنزل و انحطاط نسبی روستاها می‌گردند و از سوی دیگر به لحاظ فقدان مهارت‌های لازم و ضعف بنیه اقتصادی، به ناچار در حاشیه شهرها ساکن شده و به مشاغل تورم‌زا و کاذب روی می‌آورند. در این میان توجه به گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که می‌تواند نقش اساسی در توسعه روستاها و چالش‌های پیش روی آنها دارا باشد؛ زیرا گردشگری روستایی، شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آنها می‌شود و در بردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا اعم از طبیعی و انسانی است که می‌تواند تا حد زیادی روند مهاجرت‌های روستا - شهری را متوقف و زمینه توسعه روستایی در محیط روستا را به منظور سکونت بخشی افراد جامعه فراهم آورد. همچنین گردشگری روستایی در سال‌های اخیر به عنوان عاملی مهم در تحول و توسعه نواحی روستایی مورد توجه کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است. از علل توجه به آن در سال‌های اخیر می‌توان گفت که در ایران بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی روستا طی دهه‌های اخیر دچار افول شدید شده و سطح درآمد و اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی سنتی، به ویژه درآمد سرانه روستائیان تا کمتر از میزان متوسط درآمد سرانه کشور کاهش یافته است (جمعه پور، ۱۳۹۱: ۷۴). از سوی دیگر افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه خروج نسل جوان و افراد دارای تحصیلات بالاتر از اجتماعات روستایی، بافت و ساختار نواحی روستایی را به خطر انداخته است. بنابراین گردشگری نه تنها به عنوان یک ابزار بالقوه برای تغییر این وضعیت بلکه به یکی از عناصر جدایی ناپذیر راهبرد توسعه روستایی تبدیل گردیده است. لذا از پیامدهای توسعه گردشگری روستایی، ارتقاء سطح و استانداردهای زیستی مردم و بهبود شرایط زندگی در فضای روستایی است. ایجاد

علمی بین‌المللی در زمینه مطالعات گردشگری، کتاب‌های تخصصی و اطلس‌های گردشگری، توسعه گروه‌های آموزشی-دانشگاهی گردشگری، برگزاری هر چه بیشتر کنفرانس‌ها و همایش‌های تخصصی گردشگری در سطح جهان، ایجاد سازمان‌های تخصصی گردشگری و افزایش روزافزون اهمیت اقتصادی گردشگری از مهمترین دلایل جهانی شدن مطالعات گردشگری به شمار می‌آیند. (پیز و همکاران^۱، ۲۰۰۷؛ هال و جنکینز^۲، ۲۰۰۴).

به طوری که با ورود به قرن ۲۱، تمایل جهان نوین در بازار گردشگری افزایش یافته است و نظم تجاری در مقاصد گردشگری تغییرات اکولوژی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را ناشی می‌گردد. (جاکوویچ و همکاران^۳، ۲۰۱۵: ۱۰۳). در همین راستا آخرین دهه قرن بیستم تغییرات مهمی را در گردشگری به همراه داشته است. این تغییرات به طور ویژه‌ای در ارتباط با رفتار گردشگران به عنوان مشتری بوده است. مطابق با آن یک تغییر استراتژی اتفاق افتاد و از گردشگری به طور عموم به گسترش شکل‌های جایگزین گردشگری همانند اکوتوریسم، توریسم فرهنگی، توریسم روستایی، توریسم گروهی و سایر شکل‌های گردشگری که به طور کامل به اشخاص و نیازهای به خصوصشان اختصاص داده و در این رابطه توجه ویژه‌ای به سمت توسعه گردشگری روستایی معطوف گردیده است. (میهایلوویچ و موریک^۴، ۲۰۱۲: ۲۶۸). در واقع گردشگری یکی از فعالیت‌های مهمی است که در دهه‌های اخیر از جایگاه ویژه‌ای در توسعه اقتصادی برخی کشورها برخوردار بوده است. این صنعت علاوه بر درآمدزایی، ارزآوری، اشتغال‌زایی و تبادل فرهنگ‌ها، سهمی را در بین فعالیت‌های اقتصادی جهان از جمله صادرات به خود اختصاص داده است. (میرکتولی و مصدق، ۱۳۸۹: ۱۳۸). افزایش جمعیت در نواحی شهری، خاستگاه بسیاری از شهرنشینان در روستا،

وجود مناطق بکر و مستعد گردشگری در نواحی روستایی و قرار گرفتن اکثر جاذبه‌های گردشگری در نواحی بیرون از شهرهای امروزی، فزونی گرفتن تقاضا را در بخش گردشگری نواحی روستایی را به ویژه در دهه‌های اخیر با افزایش بیشتری نیز روبه رو کرده است. (غنیان، خانی، بقایی، ۱۳۹۰: ۱۰۰). در مورد موضوع توسعه گردشگری روستایی نظرات چندی وجود دارد؛ بسیاری آن را بخشی از بازار گردشگری بر می‌شمرند و معتقدند می‌توان آن را با شکل‌های دیگر بازار گردشگری، مانند گردشگری در آفتاب، گردشگری در کنار دریا، گردشگری در سواحل ماسه‌ای مقایسه کرد. از جنبه دیگر، گردشگری روستایی به عنوان فلسفه‌ای برای توسعه روستایی مطرح گردیده است که این جنبه دارای سه دیدگاه مهم است؛

۱- از یک نگرش گردشگری به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی است که انعکاس‌دهنده ویژگی محیط روستایی است.

۲- در مواردی نیز گردشگری را به عنوان ابزار و سیاستی برای بازساخت اقتصاد روستایی می‌شناسند.

۳- بعضی نیز گردشگری را به عنوان سیاست و ابزاری برای توسعه روستایی پایدار قلمداد کرده‌اند.

از طرفی طرح نظری و اولیه کارآفرینی که موضوع این پژوهش هم هست را باید به علم اقتصاد نسبت داد. گفته می‌شود اوج این نظریه در رابطه با اقتصاد و کارآفرینی در قرن بیستم به ویژه از دهه ۱۹۴۰ میلادی به بعد بوده است. زیرا تلاش برای مفهوم‌سازی کارآفرینی از مکاتب اقتصادی آغاز شده، به خصوص در دهه ۱۹۷۰ میلادی، اقتصاددانان پس از مشاهده شکست مدیریت تقاضای مصرف‌کننده، برای جلوگیری از تورم مستمر در این دهه به کارآفرینی توجه کردند. اقتصاددانان دریافتند که بهره‌وری دو-سه درصدی سالانه سال‌های دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، تقریباً در دهه ۱۹۷۰ به صفر رسیده است. این مسئله باعث شد به جای توجه به مدیریت تقاضا، بر عرضه کالاها و خدمات که در قلمرو کارآفرینی قرار داشت، بیشتر

1. Pease and et al
2. Hall & Jenkins
3. Jakovic and et al.
4. Mihailovic&Moric

بهبود می‌یابد. کسماچوسکا^۷ (۲۰۰۸) تأثیر گردشگری کشاورزی بر توسعه کیفیت زندگی مردم محلی را مهم ارزیابی می‌کند؛ همچنین رشد طرح دیدگاههایی چون تأثیر گردشگری بر کالایی شدن فرهنگ و محیط زیست روستایی از جانب افرادی چون میشل وود^۸ (۲۰۱۱) در تبیین مفاهیم روستا و گردشگری روستایی سرآغازی برای ورود به نظریه پردازی و بسط مفاهیم کلیدی در گردشگری روستایی از جانب متخصصان گردید؛ لذا با توجه به این مطالب و در ارتباط با موضوع این پژوهش با عنوان بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر) تلاش می‌کند تا ابعاد گوناگون گردشگری روستایی و اثرات آن، به ویژه از جنبه کارآفرینی بر نواحی روستایی را در محدوده مورد مطالعه، مورد بررسی قرار دهد. در نظر گرفتن گردشگری روستایی به عنوان یک محصول می‌تواند بستری را برای فعالیت‌های شرکت‌های کوچک گردشگری و نقش بیشتر ساکنان محلی در اقتصاد گردشگری فراهم آورد. گردشگری روستایی از یک طرف می‌تواند در متنوع سازی اقتصاد جوامع روستایی در قالب صنعت گردشگری نقشی مهم ایفا کند و از طرف دیگر، می‌تواند وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصادی ملی باشد؛ همچنین این صنعت می‌تواند دارای نقش عمده در توانمندسازی مردم محلی، توسعه منابع انسانی، تنوع و رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید در ارتباط نزدیک با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی باشد.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف و ماهیت از نوع کاربردی و از نظر روش توصیفی-تحلیلی است؛ همچنین بخش اصلی داده‌های مورد استفاده از روش میدانی (پیمایشی)، تکنیک پرسش‌نامه، مصاحبه و

توجه کنند. در نتیجه آنها اعتقاد داشتند کارآفرینی در جامعه می‌تواند سه منفعت اصلی ایجاد کند که عبارتند از: ۱- افزایش رشد اقتصادی ۲- ارتقای بهره‌وری ۳- پدید آمدن تکنولوژی‌ها و محصولات و خدمات جدید (ناهید، ۱۳۸۸: ۴۰). در واقع بررسی گردشگری روستایی و تأثیر آن در کارآفرینی یکی از موضوعاتی بوده که محققان در مورد آن به بحث و بررسی پرداخته‌اند. لردکیپانیدز^۱ و همکارانش (۲۰۰۵) در پژوهشی عامل کارآفرینی در توسعه گردشگری پایدار را مورد بررسی قرار داده و بیان کردند که گردشگری یکی از بخش‌های مهم اقتصاد است که به میزان بالایی با کارآفرینی مرتبط است. دیودی^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی بیان کرد گردشگری کشاورزی علاوه بر ایجاد اشتغال برای مردان، خانواده‌های آنان را نیز در فرآیند کسب و کار ناشی از گردشگری کشاورزی وارد نموده است. در همین راستا سونگخلا و سمبونسوکه^۳ (۲۰۱۲) گردشگری کشاورزی را ابزاری مهم در گسترش مشاغل روستایی کشورها عنوان می‌کند. کارآفرینی مرتبط با گردشگری روستایی علاوه بر فراهم کردن فرصت‌های شغلی برای مردان روستا موجب ایجاد موقعیت‌های کارآفرینی برای زنان روستایی نیز گردیده است به گونه‌ای که استاورولاکیس^۴ و همکارانش (۲۰۱۳) تأثیر گردشگری کشاورزی بر افزایش اشتغال‌زایی و کارآفرینی زنان روستایی را مثبت دانستند. مک^۵ (۲۰۰۵) در همین راستا عوامل اقتصادی و اجتماعی را جزء مهم‌ترین فاکتورهای انگیزشی کارآفرینان در گردشگری کشاورزی می‌داند. گردشگری روستایی تبدیل به صنعتی گردیده که با ورود به مناطق روستایی بر استانداردهای زندگی روستائیان تأثیرگذار است. یانگ^۶ (۲۰۱۶) بیان می‌کند که گردشگری روستایی بر سبک زندگی روستائیان تأثیرگذار است و با ورود گردشگری استانداردهای زندگی روستائیان

1. Lordkipanidze
2. Dwivedi
3. Songkhla & Somboonsuke
4. Stavroulakis
5. Mace
6. Yang

7. Kosmaczewska

8. Micheal Woods

مشاهده استفاده شده است که پرسش‌نامه تحقیق با توجه به جامعه آماری سرپرستان خانوار، شورای اسلامی و مردم محلی بر مبنای مفاهیم تحقیق و متغیرها تهیه شده است.

جدول ۱: نشانگرهای آثار توسعه گردشگری بر کارآفرینی در محیط مورد مطالعه

شاخص	گویه‌ها
اقتصادی	درآمد افزایش درآمد خانوار به علت ورود گردشگران به منطقه، کسب درآمد از فروش محصولات باغی و دامی تولیدی خانوار، ایجاد اشتغال از طریق توسعه ساخت و ساز روستایی، کسب درآمد از طریق اجاره دادن مسکن، افزایش جریان مالی و پول به روستا از طریق توسعه گردشگری، بالا رفتن قدرت خرید ساکنان (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۸۹).
	اشتغال متنوع شدن زمینه‌های اشتغال جوانان و افزایش ماندگاری آنها در روستا، افزایش اشتغال در بخش خدمات، توسعه فعالیت‌های کارآفرینی و ایجاد شغل از سوی گردشگران، توسعه ساخت و ساز و ایجاد اشتغال در این بخش، توسعه صنایع دستی و اشتغال خانگی برای زنان (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰).
	سرمایه گذاری سرمایه‌گذاری بخش دولتی و غیردولتی و تأثیر آن در اشتغال جوانان، تحریک سرمایه‌گذاری در محدوده با ورود گردشگران، بالا رفتن میزان ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری برای بالا رفتن کیفیت خدمات گردشگری به منظور جذب بیشتر گردشگران (کیوانی‌زاده، ۱۳۹۲).
اجتماعی فرهنگی	مشارکت همکاری در مدیریت امور روستا، مشارکت در تأمین هزینه‌های عمومی، همیاری در تأمین هزینه‌های خدمات، میزان همدلی در میان اهالی روستا با گردشگر (اتلجویک ^۱ ، ۲۰۰۸).
	امنیت احساس امنیت در روستا، حس رضایت ساکنان از وجود امنیت در روستا، تردد با حس آرامش مردم و گردشگران (رندی بردولد ^۲ و همکارش، ۲۰۱۶).
	ماندگاری کاهش مهاجرت ساکنان به ویژه جوانان، تقویت نهادهای محلی، تغییرات به وجود آمده در جرائم و ناهنجاری‌ها در روستا (دوهار باب سیتومورنگ ^۳ و همکارش، ۲۰۱۲).
کالبدی	ارزش‌های محلی رواج فرهنگ مصرفی در روستا، میزان تغییر در ارزش‌های مردم محلی ناشی از حضور گردشگران، رعایت آداب و رسوم محلی، پایبندی به روابط سنتی (ویبینگ ژائو ^۴ و همکاران، ۲۰۱۱).
	ساختاری کالبدی بهبود استانداردهای مسکن، تغییرات صورت گرفته در بافت کالبدی روستا، تغییر مصالح مورد استفاده در ساخت و سازها، الگوگیری از خانه‌های دوم در ساخت مسکن، توسعه ساخت ویلاها در دامنه‌ها و حاشیه روستا (جاکوویچ ^۵ و همکاران، ۲۰۱۵).
	دانش ساخت و ساز استفاده از دانش‌های جدید در ساخت و ساز، شن‌ریزی و سنگفرش کردن معابر، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده-ای (جمعه‌پور، ۱۳۹۱).
زیست محیطی	معابر دسترسی نظارت و کنترل بر ساخت و سازها، ساماندهی و بهبود معابر و رعایت حریم رودخانه و گذرگاههای مشارکت در بهسازی روستا، تغییر در جدول‌گذاری (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۸۹).
	تغییرات کاربری تغییرات کاربری در مزارع و باغات، ساخت و ساز بدون برنامه، تخلیه نخاله‌های ساختمانی، تخریب زیبایی‌های طبیعی، تخریب مراتع و زیستگاههای حیات وحش، کاهش تنوع پوشش گیاهی به علت توسعه دامداری‌ها (کیوانی‌زاده، ۱۳۹۲).
	آلودگی منابع آب آلودگی منابع آب، افزایش استفاده از منابع آب، رواج استفاده گسترده از انواع سموم و کودهای شیمیایی (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰).
بهداشت محیط افزایش فاضلاب تخلیه‌شده به منابع آب‌های سطحی و... همکاری در تأمین هزینه‌های جمع‌آوری زباله، بهبود روش‌های دفع زباله، افزایش جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، افزایش رعایت پاکیزگی محیط (کیوانی‌زاده، ۱۳۹۲).	

منبع: یافته‌ها

1. Ateljevic
2. Randi Bredvold
3. Dohar Bob Situmorang
4. Weibing Zhao
5. Jakovic

نقشه ۱: موقعیت محیط مورد مطالعه

این ناحیه ۵۶۹ روستا دارد. در این پژوهش واحد بررسی و تحلیل مناطق روستایی است و کلیه روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر را شامل می‌شود، اما جامعه آماری این پژوهش ۱۴ روستا، از بین ۵۶۹ روستای این منطقه است. در این تحقیق واحد بررسی و تحلیل ما روستاهایی است که از شهرستان‌های املش و رودسر انتخاب شده‌اند، که در میان شهرستان املش با ۵ دهستان (سامان، کجید، شیخوس لات، املش شمالی و املش جنوبی) و در شهرستان رودسر با ۱۰ دهستان (اوشیان، سیاهکرو، اشکور سفلا، اشکور علیا، رحیم‌آباد، شوئیل، بی‌بالان، ماچیان، چی‌نی‌چان، رضامله) ساکن هستند.

در واقع معیار انتخاب ما روستاهایی هستند که از توان گردشگری بالایی برخوردارند و به عنوان مقصد اصلی گردشگری در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه به شمار می‌روند. این روستاها عبارتند از ورکوره، خصیل دشت، لرود، اربوداردشت، بویه، امام، توشیه میان، جواهردشت، لله رود، جنگ سر، حسن سر، سفیدآب، میلش، گرمابدشت. در (شکل ۲) محدوده جغرافیایی حوزه مطالعاتی مشخص گردیده است:

ویژگی‌های فردی و عمومی پاسخگویان: با توجه به جامعه آماری این پژوهش که شامل ۳۳۰۷۱ خانوار و ۱۰۱۷۳۸ جمعیت می‌شود ۳۸۳ نفر از سرپرستان خانوار، به‌عنوان جامعه نمونه انتخاب و مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. از کل ۳۸۳ پرسشنامه، ۳۳۴ پرسشنامه برابر با ۸۷/۳ درصد پاسخگویان این پژوهش

بخش دیگر از طریق بررسی‌های کتابخانه‌ای به دست آمده است. جامعه آماری این پژوهش روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر و جامعه نمونه شامل ۱۴ روستاست که از توان گردشگری بالایی برخوردارند و به عنوان مقصد اصلی گردشگری در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه به شمار می‌روند. در این پژوهش به‌منظور بررسی نقش گردشگری به ویژه با تأکید بر موفقیت در حوزه کارآفرینی روستاهای این منطقه، محقق از سرپرستان خانوار با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر را به عنوان حجم نمونه تعیین کرده است. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه گردیده است.

(n: حجم نمونه ۳۸۳)، (t: ضریب اطمینان ۹۵ درصد برابر با ۱/۹۶)، (d: فاصله اطمینان برابر با ۰/۰۵)، (p: نسبت دار بودن صفت بررسی (۰/۵))، (q: نسبت فقدان صفت مورد بررسی (۰/۵) است.

بر این اساس، پژوهش با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و به کارگیری نرم‌افزار SPSS و EXCEL به تبیین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و ترسیم جداول بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی اسپیرمن، خی‌دو (کای اسکوئر) و به منظور شناخت و رتبه‌بندی روستاها از نظر بهره‌گیری و برخورداری از مزیت‌های گردشگری از مدل TOPSIS و در تهیه و تنظیم نقشه‌ها، از نرم‌افزار GIS استفاده شده است. با توجه به این که هدف اصلی پژوهش، بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی در نواحی مورد مطالعه (روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر) است از این نظر واحد تحلیل اصلی گردشگری و توسعه روستاهاست.

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش روستاهای شهرستان‌های املش و رودسر می‌باشد. این محدوده بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ (شهرستان‌های املش و رودسر) با جمعیت ۱۸۸۶۲۷ نفر است (مرکز آمار ایران، سال ۱۳۹۰). از این تعداد ۸۶۸۸۹ نفر در مناطق شهری و تعداد ۱۰۱۷۳۸ نفر در مناطق روستایی سکونت دارند.

جاذبه‌های مذهبی با ۳۵/۵ درصد و جاذبه‌های اقتصادی ۰/۵ درصد می‌باشند. در این راستا با توجه به وضع موجود و براساس مطالعات میدانی، نگارنده به این نتیجه رسید که درصد بالایی از روستاهای محدوده مورد مطالعه از نظر قابلیت و پتانسیل گردشگری در سطح بالایی قرار دارند ولی بنا به دلایلی نتوانسته‌اند از این قابلیت به عنوان یک فرصت استفاده نمایند و در جهت فقرزدایی و توسعه گام بردارند به این منظور جهت به فعلیت درآوردن این سرمایه عظیم بالقوه باید گام‌های اساسی برداشت یکی از این گام‌های مهم، توجه بیش از پیش به این صنعت و مدیریت بهینه آن در راستای توسعه روستایی و توسعه پایدار است، به عبارت دیگر در ناحیه مورد مطالعه می‌توان با توسعه گردشگری روستایی، بوم‌گردی و بهره‌گیری از این توان‌های محیطی و انسانی زمینه رشد و توسعه را فراهم نمود.

را مردان و ۴۹ پرسش‌نامه برابر با ۱۲/۷ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. بیشترین گروه سنی پاسخگویان بین ۲۰-۳۹ سال با ۶۴/۵ درصد و کمترین گروه سنی کمتر از ۲۰ سال با ۰/۵۲ درصد است. از کل پاسخگویان، دارندگان مدرک دیپلم تعداد ۲۱۰ نفر برابر است با ۵۴/۷۶ درصد بیشترین و دارندگان مدرک کارشناسی با ۸ نفر و ۲/۱۳ درصد پایین‌ترین گروه از نظر تعداد و توزیع جمعیت بر حسب سطح تحصیلات در این پژوهش بودند؛ همچنین در خصوص وضعیت شغلی پاسخگویان، از کل پاسخگویان ۳۵۳ نفر (۹۲/۰۶ درصد) شاغل و ۳۰ نفر (۷/۹۴ درصد) بیکار و فاقد شغل مناسب بودند.

گردشگری در ناحیه روستاهای محدوده مورد مطالعه: با توجه به (جدول ۱) می‌توان عنوان نمود که جاذبه و توان‌های موجود گردشگری روستایی در ناحیه مورد پژوهش به صورت جاذبه‌های طبیعی با ۶۰/۵ درصد، جاذبه‌های تاریخی باستانی با ۳/۵ درصد،

جدول ۲: وضعیت جاذبه‌های گردشگری روستایی محدوده مورد مطالعه

شرح	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های تاریخی باستانی	جاذبه‌های مذهبی	جاذبه‌های اقتصادی
تعداد	۶۴	۳	۳۵	۱
درصد	۶۵/۵	۳/۵	۳۵/۵	۰/۵

قابلیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی نظیر کوه، جنگل، چشمه‌های طبیعی و رودخانه‌های سرد و خروشان و ... عنوان شده است. در مرحله بعد قابلیت و پتانسیل مذهبی با ۲۶ درصد قرار دارد که گردشگران برای زیارت به بقعه‌ها و سایر اماکن مذهبی در محدوده مورد مطالعه مسافرت می‌نمایند به دست آمده و رتبه سوم به بازدید از بناهای تاریخی و باستانی با ۱۴ درصد عنوان شده است و در رتبه چهارم وجود بازارهای فصلی و هفتگی و به‌طور کل جاذبه‌های اقتصادی با ۷ درصد مربوط می‌شود به‌طوری‌که بسیاری از گردشگران به خاطر خرید و تماشای این بازارچه‌ها آنها را به‌عنوان مقصد خود انتخاب می‌نمایند.

با توجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده، نگارنده بر این باور است که بیشتر گردشگران و بازدید کنندگان در این ناحیه، مقصدهایی را که برای گردشگری و تفریح انتخاب نمودند عملاً در مناطق کوهپایه و کوهستانی قرار دارند و این مکان‌ها از شرایط جغرافیایی و آب و هوایی مطبوعی برخوردار می‌باشند که الگوی توریست‌پذیری آن نیز مانند سایر مکان‌ها و قطب‌های گردشگر پذیر دنیاست. مگر در مواردی که گردشگری از نظر هدف مذهبی و یا به عبارتی گردشگری مذهبی مطرح باشد که در آن صورت محدودیت محیطی و شرایط آب و هوایی در انتخاب آن نقشی ندارد. در اینجا براساس مطالعات میدانی نگارنده ۵۳ درصد مسافرت‌ها به دلیل بهره گرفتن از محیط‌های طبیعی و بکر، شرایط آب و هوایی مناسب و استفاده از

جدول ۳- تعداد و درصد گردشگران بر اساس هدف

شرح	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های تاریخی باستانی	جاذبه‌های مذهبی	جاذبه‌های اقتصادی
تعداد	۲۰۳	۵۴	۹۹	۲۷
درصد	۵۳	۱۴	۲۶	۷

گردشگری و افزایش درآمد روستائیان در ناحیه مورد مطالعه: با توجه به نتایج بدست آمده از پرسش‌نامه در ارتباط با نقش گردشگری در ایجاد درآمد و افزایش سطح آن در بین سرپرستان خانوار در محدوده مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و می‌توان بیان داشت که گردشگری به‌عنوان یکی از فعالیت‌های اقتصادی نقش مهمی در ارتباط با شاخص‌های اقتصادی و مخصوصاً افزایش درآمد خانوار

روستایی در ناحیه روستایی در ناحیه مورد مطالعه داشته است. چگونگی توزیع نسبی پاسخگویان در (جدول ۴) نشان داده شده است. براساس رتبه‌بندی انجام شده افزایش درآمد ساکنان در رتبه اول و توسعه بازارهای محلی از نظر پاسخ‌گویان در رتبه هفتم قرار دارد که با توسعه بازارهای محلی زمینه افزایش درآمد فراهم می‌گردد.

جدول ۴: تبیین نقش گردشگری در افزایش درآمد روستائیان ناحیه مورد مطالعه

رتبه بندی	میانگین رتبه	فراوانی					شاخص	رتبه
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۱	۴/۴	۴۶/۲	۴۳/۳	۲/۲	۲/۸	۵/۵	۱	- افزایش درآمد ساکنان
۳	۴/۲	۳۵	۵۴/۶	۷/۳	۳/۱	۰	۲	- توسعه و تنوع بخشی به منابع درآمدی ساکنان ناحیه
۲	۴/۳	۴۲/۶	۵۰/۱	۶	۰/۸	۰/۵	۳	- جذب منابع مالی و بودجه و اعتبارات دولتی
۷	۳/۶	۲۳/۳	۳۹/۸۲	۱۱/۲۸	۱۷/۶	۸	۴	- توسعه بازارهای محلی
۴	۴/۱	۳۷/۸	۵۳/۲	۱/۶	۳/۷	۳/۷	۵	- ضرورت افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در روستا
۶	۳/۸	۳۲	۳۴/۳	۲۶	۴/۶	۳/۱	۶	- توسعه کمی و کیفی صنایع دستی روستاها
۵	۳/۹	۲۳/۲	۵۲/۳	۱۶/۲	۵/۵	۲/۸	۷	- کمک به افزایش قدرت خرید اهالی
۶	۳/۸	۲۴	۵۰/۳	۱۸/۳	۲/۵	۴/۹	۸	- کمک به بهبود افزایش تنوع محصولات تولیدی روستا
	۴							

گردشگری و ایجاد اشتغال در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه: در ارتباط با نقش گردشگری در افزایش و ایجاد فرصت‌های شغلی و با توجه به گویه‌های موجود در پرسشنامه یک رابطه معناداری بین گردشگری و ایجاد فرصت‌های شغلی وجود دارد به گونه‌ای که گردشگری در ناحیه روستایی محدوده مورد مطالعه زمینه افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان و زنان، توسعه بازارهای محلی، توسعه کمی و کیفی صنایع دستی، کمک به افزایش تنوع محصولات

تولیدی و ... ایجاد نموده است، چگونگی توزیع نسبی آن در (جدول ۵) آورده شده است. آنچه که از یافته‌های توصیفی این پژوهش بدست آمده است و گردشگری آن را در جهت توسعه روستایی تبیین می‌نماید افزایش فرصت‌های شغلی و ایجاد اشتغال (کارآفرینی) به تبع توسعه گردشگری است. به عبارتی گردشگری روستایی با بهبود اشتغال و افزایش و تنوع بخشی آن در نواحی روستایی ناحیه مورد مطالعه زمینه توسعه روستایی را فراهم آورده است.

جدول ۵: تبیین نقش گردشگری در ایجاد اشتغال در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه

رتبه بندی	رتبه میانگین	فراوانی					شاخص	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۲	۴/۱	۲۹/۹	۶۱/۴	۵/۱	۲/۷	۰/۹	افزایش فرصت‌های شغلی	۱
۴	۳/۹	۲۳/۵	۵۵/۴	۱۱/۴	۹/۷	۰	افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان	۲
۷	۳/۶	۲۱/۳	۴۰/۸	۱۸/۲۸	۱۱/۸	۷/۸۲	توسعه بازارهای محلی	۳
۶	۳/۷	۲۴	۳۷/۳	۳۰/۳	۵/۶	۲/۸	گسترش مشاغل خدماتی	۴
۳	۴	۲۵/۹	۵۴/۸	۱۵/۵	۳/۸	۰	توسعه و تغییر شیوه زندگی و معیشت مردم	۵
۱	۴/۲	۴۱/۲	۴۶/۴	۷/۶	۴/۱	۰/۷	بهبود اشتغال زنان روستایی	۶
۵	۳/۸	۳۱/۵	۳۶/۲	۲۶	۴/۲	۲/۱	توسعه کمتی و کیفی صنایع دستی روستاها	۷
۱	۴/۲	۳۲/۲	۵۶/۹	۷/۶	۲/۹	۰/۴	کمک به کاهش بیکاری در روستا	۸
۵	۳/۸	۲۲	۵۲/۲	۱۸/۴	۳/۶	۳/۸	کمک به بهبود افزایش تنوع محصولات تولیدی روستا	۹

گردشگری و تحولات فرهنگی در روستاهای

ناحیه مورد مطالعه: اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری شیوه‌هایی هستند که در آن گردشگری تغییراتی را در نظام‌های ارزشی، رفتار افراد، روابط خانواده‌ها، سبک زندگی جمعی، مراسم سنتی و سازمان‌های اجتماعی ایجاد می‌کند. گردشگران در مدت اقامت در مقصدهای گردشگری با ساکنان محلی ارتباط و تماس برقرار می‌کنند و نتیجه حاصل از روابط متقابل آنها در کیفیت زندگی، نظام ارزشی، تقسیم کار، روابط خانوادگی، گرایش‌ها، الگوهای رفتاری، آداب و سنت‌های جامعه میزبان، تغییراتی را به وجود می‌آورد. در صورت وجود تفاوت‌های زیاد فرهنگی و اقتصادی بین گردشگران و ساکنان محلی، این تغییرات آشکارتر و با اهمیت‌تر خواهد بود. تغییرات در کیفیت زندگی جامعه محلی میزبان، تحت تأثیر دو عامل روابط متقابل گردشگران- میزبان و میزان توسعه صنعت گردشگری قرار دارد. روابط متقابل بین گردشگران- میزبان، با برخی ویژگی‌های زیر مشخص می‌شود: ۱- این روابط زودگذر، نابرابر و نامتعادل بوده و با موانع فیزیکی و موقتی محدود شده

است. ۲- گردشگران به‌طور معمول دوره کوتاهی را در مقصد به سر می‌برند، به گونه‌ای که هیچ فرصتی برای تبدیل روابط صوری و سراسری به روابط معنادارتر وجود ندارد. ۳- مهمانداری خود جوش سنتی به فعالیت تجاری تبدیل می‌شود ۴- ثروت نسبی آشکار گردشگران، از دیدگاه افراد میزبان اغلب منجر به روابط بهره‌بردارانه^۱ می‌شود. در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه گردشگری در بُعد فرهنگی تغییراتی را به‌وجود آورده است که در (جدول ۶) آورده شده است. از جمله این تغییرات در شاخص‌هایی نظیر: کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا، ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن، ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات، بهبود توسعه و تحول و نوسازی فرهنگ محلی، توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دو جنس، توسعه خدمات بهداشتی و ... است. بر اساس اطلاعات به‌دست آمده از پرسش‌نامه و مطالعات میدانی نگارنده توسعه خدمات بهداشتی در رتبه اول و توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دو جنس در رتبه پنجم قرار دارد.

جدول ۶: ابعاد فرهنگی گردشگری در ناحیه روستایی محدود مورد مطالعه

رتبه بندی	میانگین رتبه	فراوانی					شاخص	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۴	۳/۵	۲۰	۳۷/۸	۲۵/۸	۱۴/۶	۱/۸	ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات	۱
۳	۳/۷	۲۶/۲	۴۲/۱	۲۱/۲	۷/۳	۳/۲	بهبود، توسعه و تحول و نوسازی فرهنگ محلی	۲
۵	۲/۵	۶/۷	۱۹/۸	۳۷/۲	۲۱	۲۵/۳	توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دوجنس	۳
۱	۴	۳۲/۲	۵۱/۸	۷/۳	۴/۵	۴/۲	توسعه خدمات بهداشتی	۴
۲	۳/۸	۲۴/۵	۵۰/۳	۱۸/۱	۱/۳	۵/۸	ایجاد تسهیلات و خدمات نوین	۵
۱	۴	۴۰/۵	۴۳/۴	۸/۳	۳/۲	۴/۶	تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستا به آداب، معماری و صنایع دستی	۶

مطالعه در بُعد اجتماعی تغییراتی را به وجود آورده است که موجب تغییر ساختار اجتماعی در نواحی روستایی است. با توجه به (جدول ۷) از جمله مهم‌ترین تغییرات شاخص‌های اجتماعی می‌توان به بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین و ... در منطقه اشاره نمود. در این میان کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا در رتبه اول و تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس در رتبه پنجم جای دارد.

گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در روستاهای ناحیه مورد مطالعه: توسعه گردشگری متمرکز و سریع در مقایسه با توسعه گردشگری اندام‌وار و کوچک مقیاس، بیشتر منجر به پیامدهای نامناسب می‌شود. از نظر اجتماعی و فرهنگی، توسعه گردشگری می‌تواند آثار و پیامدهای مثبتی نیز از قبیل بهبود خدمات و امکانات اجتماعی، توجه و حفظ الگوهای فرهنگی در زمینه موسیقی، لباس، هنر و صنایع دستی، ایجاد غرور و مباهات نسبت به فرهنگ محلی و ایجاد امکان مبادلات فرهنگی میان جوامع مختلف را به همراه داشته باشد. براساس مطالعات میدانی نگارنده، گردشگری روستایی در ناحیه مورد

جدول ۷: ابعاد اجتماعی گردشگری در روستاهای ناحیه مورد مطالعه

رتبه بندی	میانگین رتبه	فراوانی					شاخص	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۱	۴	۲۸/۳	۵۸/۲	۸/۲	۳/۴	۱/۹	کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا	۱
۴	۳/۷	۲۵/۵	۵۱/۱	۷/۳	۷/۸	۸/۳	ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن	۲
۲	۳/۹	۲۶	۵۲/۵	۱۱/۵	۹/۱	۰/۹	بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی	۳
۴	۳/۷	۲۸/۵	۳۴/۲	۲۴/۴	۱۰/۲	۲/۷	جلوگیری از روند مهاجرت روستایی	۴
۵	۳/۶	۲۲/۵	۴۲/۵	۱۳/۶	۱۸/۹	۱/۵	تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس	۵
۳	۳/۸	۲۴	۴۹/۳	۱۸/۴	۳/۸	۴/۵	ایجاد تسهیلات و خدمات نوین	۶

قوی در زمینه روابط انسان و محیط می‌باشد. در واقع آثار گردشگری و تفریح بر محیط زیست و تحلیل منابع، حوزه‌ای است که در آن جغرافیدان‌های انسانی و طبیعی در مطالعه مسائل مربوط به گردشگری، دارای وجه اشتراک اند. با این حال دلیل دیگر، اهمیت

گردشگری و افزایش آلودگی و آسیب‌های زیست محیطی در روستاهای ناحیه مورد مطالعه: یکی از حوزه‌هایی که به‌طور عمده مورد علاقه جغرافیدان‌ها است، آثار گردشگری بر محیط زیست است. دلیل این امر در ماهیت جغرافیا نهفته است که دارای رویکردی

صرف محیط زیست طبیعی برای فعالیت گردشگری و تفریح است. ایجاد آلودگی‌های صوتی و بصری، آلودگی‌های آب و هوا، مشکلات دفع زباله، بروز خسارت به آثار باستانی و تاریخی، مشکلات استفاده از زمین و تخریب سواحل در زمره آثار منفی زیست محیطی گردشگری در نواحی روستایی است. بر اساس یافته‌های تحقیق در (جدول ۸)، توسعه گردشگری موجب افزایش آلودگی‌های زیست محیطی در سطح جوامع روستایی ناحیه مورد مطالعه شده است. از جمله مهمترین آن می‌توان به آلودگی آب و

نشت فاضلاب، آسیب رساندن به مناظر طبیعی روستا، دخل و تصرف به منابع طبیعی، افزایش آلودگی‌های زیست محیطی از جمله صوت و هوا، گسترش بافت مسکونی در حاشیه روستا، رهاسازی زباله در سطح روستا، نابودی گیاهان و جانوران و تراکم و انباشت زباله در محیط روستا نام برد. بر اساس رتبه‌بندی تراکم و انباشت زباله در محیط روستا در رتبه اول و نابودی گیاهان و جانوران و رهاسازی زباله در سطح آخر قرار دارند.

جدول ۸: ابعاد گردشگری و افزایش آلودگی‌ها و آسیب‌های زیست‌محیطی روستاهای ناحیه مورد مطالعه

رتبه	میانگین رتبه	فراوانی					عنوان گویه شاخص	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۴	۳/۵	۱۸/۲	۳۱/۱	۴۵/۶	۲/۱	۳	آلودگی آب و نشت فاضلاب	۱
۳	۳/۷	۳۴/۱	۳۰/۱	۲۵/۶	۲/۱	۸/۱	آسیب رساندن به مناظر طبیعی روستا	۲
۴	۳/۵	۲۳	۲۵/۶	۴۱/۳	۵/۵	۴/۶	دخل و تصرف به منابع طبیعی	۳
۲	۳/۸	۲۴/۳	۴۰/۴	۲۴/۲	۷/۱	۴	افزایش آلودگی‌های زیست محیطی هوا، صوت و منظر	۴
۵	۳/۳	۶	۴۶/۶	۴۱/۱	۲/۸	۳/۵	گسترش بافت مسکونی در حاشیه روستا	۵
۷	۲/۳	۷/۵	۹/۷	۱۵/۳	۴۵/۹	۲۱/۶	رهاسازی زباله در سطح روستا	۶
۶	۲/۹	۱۰/۴	۱۷/۸	۳۱	۲۸/۷	۱۲/۱	نابودی گیاهان و جانوران به علت تجاوز به زیستگاه آنان، قطع درختان	۷
۱	۳/۹	۲۹/۶	۴۱/۶	۲۳/۱	۴/۲	۱/۵	تراکم و انباشت زباله در محیط روستا	۸
	۳/۳							۹

زباله روستا، کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستا، کمک به توسعه سکونتگاهها و معابر روستایی، بهبود خدمات بهداشتی، توسعه خدمات پزشکی، توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی، بهبود بافت و الگوی معماری مسکن، گسترش و افزایش امکانات اقامتی (هتل و مسافرخانه و...)، کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی اشاره نمود که موجب تغییرات اساسی در روستاهای ناحیه مورد مطالعه شده است. به طوری که کمک به سیستم ارتباطی و مخابراتی روستایی و کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل در بُعد کالبدی فضایی بالاترین رتبه و کمک به بهبود دفع فاضلاب روستایی

گردشگری و تغییرات کالبدی - فضائی در نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه: تغییرات کالبدی - فضایی گردشگری روستایی طیف گسترده‌ای از تغییر و تحولات فیزیکی را شامل می‌شود که در یک نگاه ساده به چشم می‌رسد و تمامی دگرگونی‌های فیزیکی که به تبع ارائه امکانات و خدمات روبنایی و زیربنایی در محیط‌های نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه حاصل می‌شود را در بر می‌گیرد. از این تغییرات می‌توان به عنوان تغییرات کالبدی - فضایی گردشگری روستایی یاد نمود. در این خصوص باتوجه به (جدول ۹)، از جمله مهم‌ترین پیامدهای مثبت کالبدی - فضایی گردشگری در ناحیه مورد مطالعه می‌توان به کمک در جهت بهبود و توسعه راههای روستا، کمک به بهبود سیستم دفع فاضلاب روستایی، کمک به سیستم دفع

پایین ترین رتبه را در این پژوهش از نظر پاسخگویان به خود اختصاص داده است.

جدول ۹: ابعاد کالبدی - فضائی گردشگری در ناحیه روستایی محدوده مورد مطالعه

رتبه	میانگین رتبه	فراوانی					شاخص	ردیف
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم		
۸	۳	۳۱/۱	۵۸/۵	۵/۷	۴/۷	۰	گسترش امکانات بهداشتی درمانی	۱
۳	۳/۹	۲۵/۵	۵۵/۱	۱۵/۴	۱/۸	۲/۲	کمک به توسعه راههای روستایی	۲
۹	۲/۸	۴۷/۲	۴۲	۴/۷	۴/۶	۱/۵	کمک به بهبود و سیستم دفع فاضلاب روستایی	۳
۴	۳/۸	۳۲/۲	۲۶/۵	۳۱/۸	۹/۵	۰	کمک به بهبود سیستم زباله روستا	۴
۱	۴/۱	۳۸/۸	۴۸/۲	۶/۷	۴/۲	۲/۱	کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستایی	۵
۲	۴	۳۹/۳	۴۴/۸	۳/۶	۷/۸	۴/۵	کمک به توسعه سکونتگاهها و معابر روستایی	۶
۵	۳/۷	۳۳/۳	۳۷/۵	۱۶/۳	۲/۵	۹/۴	توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی	۷
۵	۳/۷	۳۰/۸	۳۴/۳	۲۳/۴	۹/۴	۲/۱	تغییر در الگوی معماری مسکن	۸
۶	۳/۶	۲۳	۴۶/۶	۱۰/۷	۱۱/۲	۸/۵	بهبود و به کارگیری مصالح با دوام در ساخت مسکن	۹
۷	۳/۴	۲۲/۹	۵۲/۷	۱۵/۷	۸/۷	۰	گسترش و افزایش امکانات اقامتی، خانه دوم و مسافرخانه	۱۰
۱	۴/۱	۳۲	۵۱/۴	۶/۶	۵/۲	۴/۸	کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل	۱۱
۱	۴/۱	۳۸/۶	۵۱/۴	۲/۷	۴	۳/۳	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی	۱۲
۵	۳/۷	۳۰/۵	۳۱/۵	۲۳/۶	۱۰/۱	۴/۳	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری	۱۳
۲	۴	۴۰/۴	۴۱/۱	۵/۵	۸/۳	۴/۷	توسعه فروشگاههای غذایی	۱۴
	۳/۷						میانگین	

مراحل انجام این تکنیک به روش زیر است. مرحله اول: تشکیل ماتریس داده‌ها، مرحله دوم: تهیه ماتریس نرمال شده، مرحله سوم: اعمال وزن به مقادیر ماتریس نرمال شده، مرحله چهارم: تعیین ایده‌آل‌ترین یا با اولویت‌ترین و کم اولویت‌ترین جواب‌ها (کلانتری: ۱۳۹۱: ۲۶۶)؛ بنابراین برای این که مشخص نماییم کدام روستا از توان‌های گردشگری خود بیشترین بهره را برده و به تبع توسعه گردشگری بیشترین خدمات را دریافت نموده است، از مدل تاپسیس استفاده شده و رتبه و جایگاه هر یک از روستاهای نمونه را در (جدول ۱۰) مشخص نموده است.

بهره‌گیری و برخورداری مزیت گردشگری روستاهای مورد مطالعه از مدل تاپسیس: مدل تاپسیس فقط برای مدل‌های اولویت‌بندی مناسب است (فرجی‌سبکبار و رضاعلی، ۱۳۸۸: ۸۱). مفهوم این مدل، کوتاه‌ترین فاصله از راه حل ایده‌آل مثبت (PIS) و دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی (NIS) به منظور حل مسائلی است که با ضوابط تصمیم‌گیری متعدد روبروست (جدیدی^۱ و همکاران، ۲۰۰۸: ۷۶۳-۷۶۴). از امتیازات مهم تکنیک تاپسیس آن است که به صورت همزمان از شاخص‌ها و معیارهای عینی و ذهنی می‌توان استفاده کرد (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۱۱۴)

جدول ۱۰: ماتریس داده‌ها

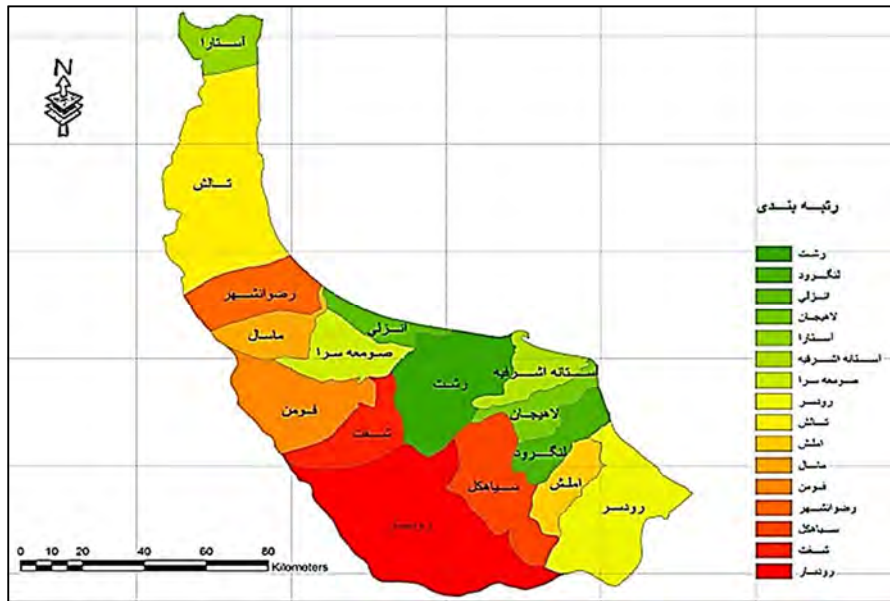
ردیف	نام روستا	درآمد	اشتغال	فرهنگی	اجتماعی	زیست محیطی	کالبدی
۱	جواهردشت	۵	۴/۱	۴/۸	۴/۵۵	۴/۶	۴/۷
۲	ورکوره	۴	۳/۵	۴/۷۲	۴/۴۱	۴/۷	۴/۷
۳	خصیل دشت	۵	۴/۷۲	۴/۷	۴/۶۶	۳/۱	۴/۱
۴	لله رود	۵	۴/۲	۴/۱۶	۴/۲۱	۲/۹	۳/۷
۵	جنگ سرا	۴	۲/۱۴	۴/۶	۴/۴۵	۴/۳	۴/۵
۶	اربوداردشت	۴	۳/۷۵	۴/۳۱	۳/۱۱	۳/۲	۴/۴۲
۷	حسن سرا	۲	۳/۱	۴/۱	۴/۷	۳/۵	۳/۱
۸	سفیدآب	۲	۴/۵	۳/۱	۲/۹۹	۲/۸	۳/۸
۹	بویه	۴	۲/۵	۳/۶	۳/۴۳	۱/۸	۲/۹
۱۰	میلاش	۲	۲/۲	۳/۷	۳/۶۵	۳/۱	۲/۹
۱۱	آمام	۲	۱/۵	۳/۱	۳/۲	۳/۷	۲/۸
۱۲	گرمابدشت	۳	۲/۳	۳/۷	۳/۱۲	۱/۹	۲/۳
۱۳	توشه میان	۳	۱/۵	۳/۴	۳/۶۲	۱/۲	۲/۱
۱۴	لرود	۱	۲/۵	۲/۴	۲/۳۵	۳/۱	۳

استفاده از مدل تاپسیس روستاهای محدوده مورد مطالعه به چهار سطح تقسیم‌بندی شدند. که روستاهای سطح اول جواهردشت، ورکوره و خصیل دشت که ۲۱/۴ درصد از کل روستاها را شامل می‌شود در سطح اول قرار دارند. روستاهای سطح دوم شامل لاله رود، جنگ سرا، اربوداردشت، حسن سرا با ۲۸/۶ درصد و روستاهای سطح سوم شامل سفیدآب، بویه، میلاش، آمام که ۲۸/۶ درصد و روستاهای سطح چهارم شامل گرمابدشت، توشه میان، لرود با ۲۱/۴ درصد از کل روستاهای محدوده مورد مطالعه می‌شود (جدول ۱۱).

بر اساس نتایج به دست آمده از مدل تاپسیس روستاهای جواهردشت، ورکوره و خصیل دشت در رتبه‌های اول تا سوم و روستاهای گرمابدشت، توشه میان و لرود در رتبه‌های آخر قرار دارند. نتایج تحلیلی این مدل بر اساس رویکرد واقع‌گرایانه در شرایط کنونی درست بوده است به طوری که روستاهای تعیین شده از مکان‌های مهم و قطب‌های گردشگری ناحیه روستایی محدوده مورد مطالعه شناخته شده است و به عنوان مهم‌ترین مکان‌های گردشگرپذیر برای نمونه روستای جواهردشت، ورکوره، خصیل دشت و ... است و بر این اساس امتیاز نهایی هر روستا، بر اساس محاسبات انجام شده روی ابعاد توسعه با

جدول ۱۱: سطح‌بندی روستاهای شهرستان‌های رودسر و املش بر اساس مدل تاپسیس

فرآوانی جمعی	درصد	تعداد	نام روستا
۲۱/۴	۲۱/۴	۳	جواهردشت، ورکوره، خصیل دشت
۵۰	۲۸/۶	۴	لله رود، جنگ سرا، اربوداردشت، حسن سرا
۷۸/۶	۲۸/۶	۴	سفیدآب، بویه، میلاش، آمام
۱۰۰	۲۱/۴	۳	گرمابدشت، توشه میان، لرود
	۱۰۰	۱۴	

نقشه ۲: سطح بندی روستاهای مورد مطالعه بر اساس مدل تاپسیس

بررسی میزان اثرگذاری گردشگری بر ابعاد زندگی روستاییان: در این پژوهش برای تعیین نسبی متغیرهای مستقل (گردشگری) در متغیر وابسته (توسعه روستایی با تغییرات در ابعاد چهارگانه زندگی روستاییان) از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است. در این روش متغیری که بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته دارد ابتدا مدل می‌شود و متغیرهای دیگر دوباره برای ورود به مدل، مورد بررسی قرار می‌گیرند براین اساس مقدار ضریب تعیین برابر ۰/۴۴۹ است که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل (توسعه

گردشگری) ۰/۹۵ تغییرات مربوط به متغیر وابسته (توسعه روستایی = تغییرات در ابعاد زندگی روستاییان) را تبیین می‌کند. براساس جدول ANOVA مقدار P-Value یا همان سطح معناداری برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد که از ۵٪ کوچک‌تر است در نتیجه فرضیه صفر (H_0) آزمون مبنی بر عدم معناداری مدل رگرسیون را با اطمینان ۹۹٪ رد می‌کنیم بنابراین مدل رگرسیون از لحاظ آماری معنادار است. یعنی گردشگری بر روی شاخص‌های زیر اثرگذار است و می‌تواند زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد.

جدول ۱۲: بررسی اثرگذاری گردشگری بر توسعه روستایی / ابعاد زندگی روستاییان با استفاده از مدل رگرسیون

نتیجه	سطح معناداری	آماره T	ضریب استاندارد (B)	برآورد پارامترها		متغیرهای مستقل
				مقدار b	انحراف معیار	
	۰/۰۰۰			۱/۲۳۲		مقدار ثابت *
تأثیر دارد	۰/۰۰۰	۳۳/۴	۰/۸۸	۰/۰۳	۱/۰۴	درآمد روستاییان
تأثیر دارد	۰/۰۰۴	۲۶/۶	۰/۸۱	۰/۰۳	۰/۸	ایجاد اشتغال
تأثیر دارد	۰/۰۰۶	۴۴/۵	۰/۹۱	۰/۰۲۶	۱/۱۷	تحولات فرهنگی
تأثیر دارد	۰/۰۰۸	۵۸/۴	۰/۸۹	۰/۰۲۳	۱/۰۶	افزایش تعاملات اجتماعی
تأثیر دارد	۰/۰۰۰	۵۵/۹	۰/۹۶	۰/۰۲۳	۱/۳	تغییرات کالبدی- فضایی
تأثیر دارد	۰/۰۰۰۱	۶۶/۱	۰/۹۶	۰/۰۱۷	۱/۰۹	اثرات زیست محیطی

* متغیر وابسته: توسعه روستایی (تغییرات در زندگی روستاییان)

تحولات فرهنگی و افزایش تعاملات اجتماعی، تغییرات کالبدی- فضایی و اثرات زیست محیطی P-Value کمتر

براساس یافته‌های (جدول ۱۲) مشاهده می‌شود، برای همه متغیرها درآمد روستاییان، ایجاد اشتغال،

سطح توسعه روستایی در چهار ابعاد تعیین، اندازه‌گیری و مورد تحلیل قرار گرفتند. با توجه به ضرایب توان گردشگری و توسعه روستایی در روستاهای ناحیه مورد تحقیق، میزان همبستگی دو متغیر گردشگری (متغیر مستقل) و توسعه روستایی (متغیر وابسته) در بالاترین سطح معناداری (۰/۹۵) مورد تأیید قرار گرفته است.

از ۵٪ است یعنی تأثیر متغیرهای یاد شده در مدل معنی‌دار است.

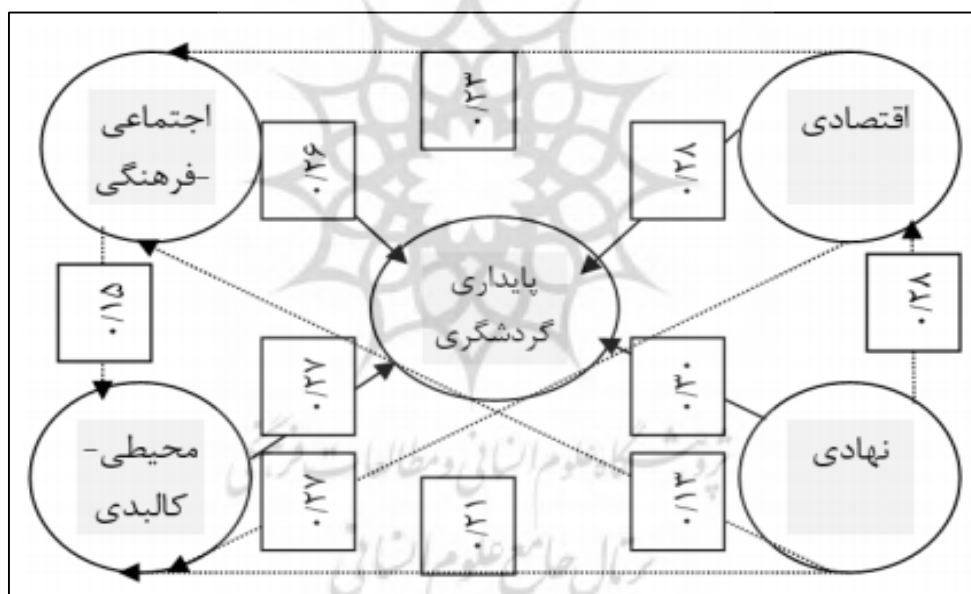
همچنین مؤلفه‌های توان گردشگری روستایی در ناحیه مورد مطالعه در چهار بُعد اقتصادی-کارآفرینی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی ارزش یابی و آزمون شده‌اند و هر بُعد با شاخص‌های خود مورد آزمون قرار گرفتند. از سوی دیگر مؤلفه‌های

جدول ۱۳: همبستگی گردشگری روستایی با توسعه روستایی

توسعه روستایی		توان گردشگری
۰/۹۵	میزان همبستگی	
۰/۰۰۰	سطح معناداری	

متغیره (روش گام به گام) استفاده شد.

همچنین به منظور تبیین واریانس توسعه روستایی بر اساس ابعاد توان گردشگری از رگرسیون چند

نمودار ۱: نتایج آزمون تحلیل مسیر

روستایی دارند. دومین متغیر بُعد کالبدی-فضایی است که ۲۰/۲ درصد تغییرات واریانس را تبیین می‌کند. در نتیجه این بُعد نیز در توسعه روستایی دارای اهمیت است. در مراحل سوم و چهارم ابعاد اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی وارد رگرسیون شد. که درصد قابل توجهی از واریانس توسعه روستایی را تبیین می‌کند. با ورود این دو متغیر توان تبیین الگو در مرحله آخر به ۷۵/۴ درصد رسیده است. به بیان

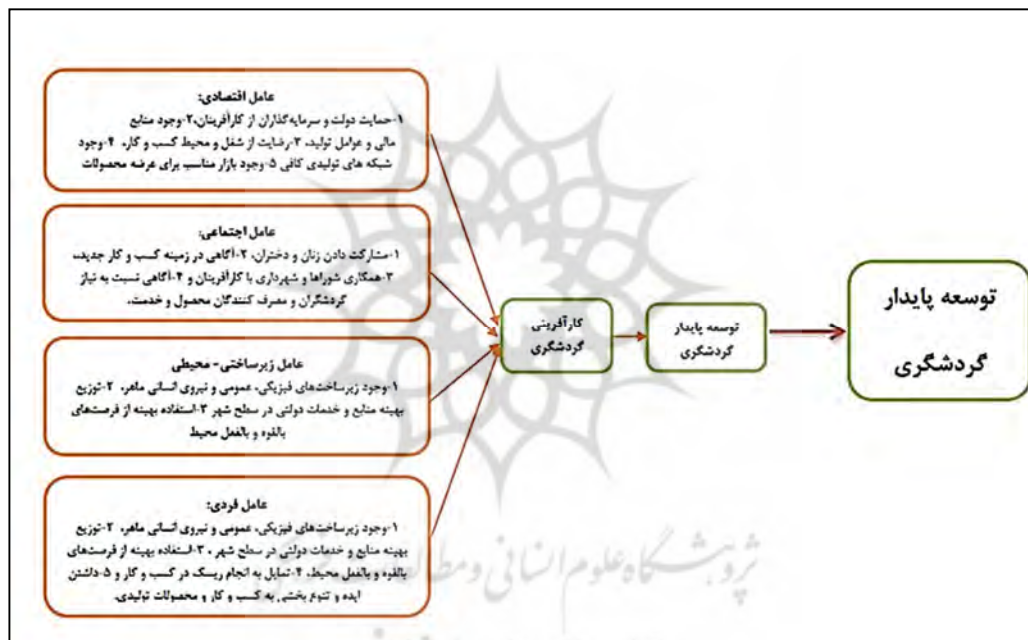
(نمودار و جدول فوق) نتایج تحلیل چندمتغیره، متغیرهای مستقل (ابعاد توان گردشگری) را روی متغیر توسعه روستایی نشان می‌دهد. چنان که ملاحظه می‌شود مهم‌ترین متغیری که بیشترین واریانس توسعه روستایی منطقه را تبیین می‌کند. بُعد اقتصادی-کارآفرینی است. این متغیر به تنهایی ۴۰/۳ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین و نشان می‌دهد مؤلفه‌های این بُعد تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر توسعه

این قرار است:

$$\text{میزان توسعه روستایی} = \text{بُعد کالبدی} - \text{فضایی} \\ + ۰/۲۵۱ \text{ بُعد اقتصادی} - \text{کارآفرینی} ۰/۴۶۱$$

براین اساس، ابعاد اقتصادی-کارآفرینی و تغییرات کالبدی - فضایی قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده میزان تغییرات در ابعاد زندگی روستاییان در جهت توسعه روستایی خواهد بود به عبارت دیگر هرچه گردشگری روستایی رونق بیشتری پیدا نماید در ایجاد شاخص‌های فوق اثر زیادتری خواهد گذاشت.

دیگر الگوی تحقیق با چهار متغیر (بعد) ۷۵/۴ درصد از تغییرات توسعه روستایی را تبیین کرده است ($R^2 = ۰/۷۵۴$). جهت مثبت مقادیر Beta نشان می‌دهد با افزایش متغیرهای مستقل، میزان متغیر توسعه روستایی افزایش می‌یابد. در الگوی نهایی بیشترین ضریب تأثیر (۰/۴۶۱) را دارد. یعنی به ازای یک واحد افزایش بُعد اقتصادی-کارآفرینی، متغیر توسعه اقتصادی به اندازه ۰/۴۶۱ واحد اضافه می‌شود. متغیر کالبدی-فضایی دومین ضریب رگرسیون ۰/۲۵۱ را دارد. اهمیت نسبی متغیرهای مستقل در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته (توسعه روستایی) با ضریب Beta برای هر متغیر بیان شده است که معادله آن از

نمودار ۲: مدل مفهومی نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۶)

حتی در جوامع شهری کشاورمان هنوز مشکلات و مسائل دست و پاگیری در پیش داریم و به نظر می‌آید تا زمانی که شناخت دقیق و اصولی از چنین مناطقی صورت نگیرد و به نقاط ضعف و قوت آنها پرداخته نشود و توسعه گردشگری در چارچوب طرح‌های جامع کارشناسی شده و آینده نگر ساماندهی نشود تا رسیدن به توسعه پایدار روستایی هنوز فاصله داریم و در صورت استمرار چنین وضعیتی نقاط ضعف موجود در نواحی حساس و آسیب‌پذیر و شکننده‌ای چون

در نهایت گردشگری در این ناحیه توانسته است در زمینه‌های اقتصادی-کارآفرینی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی فضایی و زیست‌محیطی تأثیرات چشمگیری برجای گذارد. به عبارتی موجب تغییرات اساسی در سطح نواحی روستایی شده است و در آینده نیز روند تأثیرگذاری آن همچنان شتابان خواهد بود و راه برگشتی نیز برای آن وجود ندارد، اما در راستای تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی ناحیه مورد مطالعه همانند بسیاری موارد در بیشتر روستاها و

ناحیه روستایی مورد بحث ممکن است در آینده‌ای نه چندان دور تبدیل به تهدیدها و خطرات جدی هم بشود.

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه روستایی شامل طیف وسیعی از تحولات عمیق در ساختارهای اجتماعی - اقتصادی نواحی روستایی است و به دنبال توزیع منصفانه درآمد، افزایش استانداردهای زندگی و ایجاد فرصت‌های شغلی در این نواحی است. تاکنون الگوهای متنوعی برای توسعه روستایی تجربه شده است که عمدتاً دستاوردهای مطلوبی نداشته و هم‌اینک نیز سهم جوامع روستایی جهان سوم از توسعه و پیشرفت، بسیار اندک است. در این پژوهش برای تبیین نقش گردشگری در توسعه روستاها با تأکید بر کارآفرینی ابتدا جاذبه و توان‌های موجود گردشگری روستایی در ناحیه مورد مطالعه به صورت جاذبه‌های طبیعی با ۶۵/۵ درصد، جاذبه‌های تاریخی باستانی با ۳/۵ درصد، جاذبه‌های مذهبی با ۳۵/۵ درصد و جاذبه‌های اقتصادی ۰/۵ درصد به دست آمد و با توجه به یافته‌های به دست آمده از پرسش‌نامه در ارتباط با تبیین نقش گردشگری در بین سایر عوامل مؤثر در توسعه روستاهای محدوده مورد مطالعه می‌توان بیان داشت که گردشگری در نواحی روستایی دارای پیامدهای اقتصادی-کارآفرینی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی فضایی و زیست محیطی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در بُعد اقتصادی-کارآفرینی ۲۸۳۵ شغل به صورت مستقیم ایجاد شده است به طوری که ۱۲۳۲ نفر در واحدهای اقامتی و پذیرایی، ۸۸ نفر در رستوران‌ها، ۲۶۱ نفر در سفره‌خانه و کافه سنتی‌ها، ۹۹۱ نفر در فروشگاه و اغذیه‌فروشی‌ها، ۱۵۱ نفر در فروشگاه صنایع دستی و ۱۱۲ نفر در تعمیرگاه‌ها مشغول به کار شده‌اند و فعالیت دارند. گردشگری تغییرات زیادی را در ابعاد کالبدی-فضایی بر روی نواحی روستایی مورد پژوهش به وجود آورده است. این تغییرات شامل گسترش امکانات بهداشتی درمانی، کمک به توسعه راه‌های روستایی، کمک به سیستم دفع فاضلاب روستایی، کمک به بهبود سیستم دفع

زباله، کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستا کمک به توسعه معابر و سکونتگاه‌ها، توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی، تغییر در الگوی معماری مسکن، بهبود و به کارگیری مصالح با دوام در ساخت مسکن، گسترش و افزایش امکانات اقامتی، خانه‌های دوم، مسافرخانه، کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری و توسعه فروشگاه‌های اغذیه و نوشیدنی سرد می‌باشند. با توجه به نتایج به دست آمده، نگارنده بر این باور است که گردشگری فعالیتی اشتغال‌زاست به طوری که با کمترین هزینه می‌توان زمینه توسعه آن را فراهم نمود و از سوی دیگر به کاربست آن در نواحی روستایی محدوده مورد پژوهش می‌توان در کنار سایر عوامل زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد؛ همچنین بر اساس نتایج به دست آمده از مدل تاپسیس روستای جواهردشت در رتبه ۱، ورکوره در رتبه ۲، خصیل دشت در رتبه ۳، لاله رود رتبه ۴ و جنگ سرا در رتبه ۵ قرار دارد و توشه میان و لِرود به ترتیب در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. نتایج تحلیلی این مدل بر اساس رویکرد واقع‌گرایانه در شرایط کنونی درست بوده است. به طوری که روستاهای تعیین شده از مکان‌های مهم و قطب‌های گردشگری ناحیه روستایی محدوده مورد مطالعه هستند و به عنوان مهم‌ترین مکان‌های گردشگرپذیر برای نمونه روستای جواهردشت، ورکوره، خصیل دشت و لاله رود و ... می‌باشد. همچنین مولفه‌های توان گردشگری روستایی در ناحیه مورد بحث در چهار بعد اقتصادی- کارآفرینی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی - فضایی و زیست محیطی ارزش‌یابی و آزمون شده‌اند و هر بعد با شاخص‌های خود مورد آزمون قرار گرفتند. از سوی دیگر مولفه‌های سطح توسعه روستایی در چهار ابعاد تعیین، اندازه‌گیری و مورد تحلیل قرار گرفتند. با توجه به ضرایب توان گردشگری و توسعه روستایی در روستاهای ناحیه مورد مطالعه، میزان همبستگی دو متغیر گردشگری (متغیر مستقل) و توسعه روستایی

و رفاه روستاییان را در سطح سکونتگاههای روستایی ناحیه مورد پژوهش فراهم آورده است؛ بنابراین از گردشگری می‌توان به عنوان یک راهبرد اقتصادی در جهت توسعه روستایی در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی بهره گرفت و از آن به عنوان یک فعالیت اقتصادی جایگزین در روستاهای ناحیه مورد مطالعه و روستاهای مشابه در شرایط فعلی کشور استفاده نمود. در پایان ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که به منظور برنامه ریزی بهینه و درست در ناحیه مورد مطالعه ابتدا باید کارکرد روستاها را مشخص نموده و از توان و پتانسیل‌های هر روستا با توجه به کارکرد و شرایط محیطی و اکولوژیکی بهره گرفت تا ضمن بهره‌گیری از توان‌های موجود هر روستا شرایط مطلوب بهره‌کشی از زمین و منابع میسر گردد و زمینه رشد و توسعه را در ابعاد اقتصادی-کارآفرینی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی و زیست محیطی فراهم آورد.

(متغیر وابسته) در بالاترین سطح معناداری (۰/۹۵) مورد تأیید قرار گرفته است.

در واقع توسعه گردشگری روستایی به عنوان یک بخش ارزشمند و رشد یابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح است و گردشگری می‌تواند به عنوان یک منبع مالی جدید وضعیت اقتصادی جامعه محلی را بهبود و به عنوان منبعی در خصوص زدودن فقر باشد؛ بنابراین با توجه به مطالب عنوان شده نگارنده به این نتایج دست یافت که توسعه گردشگری روستایی موجب افزایش اشتغال و رشد کارآفرینی و افزایش درآمد روستاییان، افزایش تعاملات اجتماعی و تحولات فرهنگی و همچنین تأثیرات چشمگیری در بُعد کالبدی-فضایی از جمله افزایش خدمات زیربنایی و روبنایی و ساخت و سازهای مسکونی و تجاری را در محدوده مورد مطالعه به همراه داشته است. سخن آخر این‌که با توجه به نتایج این پژوهش توسعه گردشگری روستایی زمینه‌های بهبود محیط‌های روستایی، توسعه

جدول ۱۳: همخوانی نتایج این پژوهش با تحقیقات انجام شده

موضوع	محققان
- بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاههای روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان	علی‌اکبر عنابستانی - عباس سعیدی - حسن درویش
بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی از دیدگاه جامعه میزبان	سیروس قنبری - مریم قاسمی - مرضیه پورچوپاری
بررسی اثرات توسعه گردشگری در ارتقاء شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی	کیومرث زرافشانی - لیدا شرفی - شهسپر گراوندی - پرستو قبادی
زمینه‌یابی فعالیت بنگاههای اقتصادی کوچک و متوسط با محوریت گردشگری روستایی	زهرا کریمی بنماران - صفورا غنیان - بهمن خسروی پور - مسعود برادران
تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی	مجتبی قدیری معصوم - سیدحسن مطیعی لنگرودی - حسن مهرپویا
تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه	رحمت میرزایی
ارزیابی پیامدهای گسترش خانه‌های دوم گردشگری بر ساختار روستاها	بیژن رحمانی - پروین خدادادی
توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشهر شهرستان مهدی شهر	مصطفی ازکیا - نجمه کامور
امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی	سیدحسن مطیعی لنگرودی - ماهره نصرتی
گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی مطالعه موردی: روستایی فهلیان	علی شمس الدینی
نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی	رحیم مشیری - سیداحمد سیدابوسعیدی
نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک، بخش لواسانات)	سیمین نجمی - مجید ولی شریعت پناهی

منابع

۱. ازکیا، مصطفی و کامور نجمه. ۱۳۹۲. توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره پنجم، شماره سوم، تهران.
۲. ایمنی قشلاق، سیاوش. ۱۳۸۸. نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان، دهستان سهند شهرستان اسکو). پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر محمد رضا رضوانی، دانشکده رشته جغرافیا و برنامه روستایی، دانشگاه تهران.
۳. پورطاهری، مهدی. ۱۳۸۹. کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه در جغرافیا. چاپ اول، تهران، انتشارات سمت.
۴. جمعه‌پور، محمود و نرجس کیومرث. ۱۳۹۱. بررسی اثرات گردشگری بر دارایی‌ها و فعالیت‌های معیشتی مردم در چارچوب معیشت پایدار گردشگری (مطالعه موردی: روستای زیارت). فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم شماره ۱۷، تهران.
۵. دادورخانی، فیصله و محمد رضا رضوانی و سیاوش ایمنی قشلاق و خدیجه بوذرجمهری. ۱۳۹۰. تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان و اسکندران شهرستان اسکو). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۳، شماره ۴، تهران.
۶. رحمانی، بیژن و پروین خدادادی. ۱۳۹۱. ارزیابی پیامدهای گسترش خانه‌های دوم گردشگری بر ساختار روستاها (مطالعه موردی: روستاهای بیلاقی جواهرده رامسر). جغرافیایی فضای گردشگری، دوره اول، شماره سوم، ملایر.
۷. زرافشانی، کیومرث. لیدا شرفی و شهپر گراوندی و پرستو قبادی. ۱۳۹۲. بررسی اثرات توسعه گردشگری در ارتقاء و شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی (مورد: منطقه گردشگری ریجاب در استان کرمانشاه). اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره سوم، تهران.
۸. شمس‌الدینی، علی. ۱۳۸۹. گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی نمونه موردی: روستایی فهلیان. مسکن و محیط روستا، جلد ۲۹، شماره ۱۳۱، تهران.
۹. عنابستانی، علی اکبر. عباس سعیدی و حسن درویشی. ۱۳۹۱. بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه گردشگران، روستائیان (مطالعه موردی: دشت ارژن- فارس). برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، سال دوم، شماره دوم، اصفهان.
۱۰. غنیان، منصور و فضیله خانی و لیلا بقایی. ۱۳۹۰. ارزیابی فضای کارآفرینی در گردشگری روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان). فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره دوم، شماره ۳ (پیاپی ۷)، تهران.
۱۱. فرجی سبکبار، حسنعلی و منصور رضاعلی. ۱۳۸۸. مقایسه مدل‌های گسسته و پیوسته مکانی مطالعه موردی: مکان‌یابی محل واحدهای تولید روستایی بخش طرقيه. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۷، تهران.
۱۲. قدیری معصوم، مجتبی. سیدحسن مطیعی لنگرودی و حسن مهرپویا. ۱۳۹۲. تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی (مورد پژوهش: دهستان بیرون بشم- بخش کلاردشت). برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره دوم، شماره پنجم، ساری.
۱۳. قنبری، سیروس. مریم قاسمی و مرضیه پورچوپاری. ۱۳۹۲. بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی از دیدگاه جامعه میزبان. آمایش جغرافیایی فضا، دوره سوم، شماره نهم، گرگان.
۱۴. کرمی بنماران، زهرا. منصور غنیان و بهمن خسروی پور و مسعود برادران. ۱۳۹۲. زمینه‌یابی فعالیت بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط با محوریت گردشگری روستایی در بخش کن استان تهران. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره دوم، شماره پنجم، ساری.
۱۵. کلاتری، خلیل. ۱۳۹۱. مدل‌های کمی در برنامه ریزی (منطقه‌ای، شهری و روستایی). چاپ اول. تهران، انتشارات فرهنگ صبا.
۱۶. کیوانی‌زاده، سلیمه. ۱۳۹۲. نقش گردشگری در کارآفرینی روستایی (دهستان شیرکوه، شهرستان تفت)، رساله کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. استاد راهنما: دکتر سیروس قنبری. دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، گروه جغرافیای انسانی.
۱۷. مرکز آمار و اطلاعات سازمان برنامه و بودجه استان گیلان. ۱۳۹۶. سالنامه آماری استان گیلان سال ۱۳۹۴.

- entrepreneurship to develop ecotourism, International Conference on Small and Medium Enterprises Development with a Theme "Innovation and Sustainability in SME Development, pp: 398-405. Kuta bali.
28. Hall, Colin Michael & John Michael Jenkins. 2004. Tourism and public policy. In A. Lew, C. M. Hall, & A. M. Williams (Eds.), *A companion to tourism* (pp. 526-540). Oxford: Blackwells.
29. Jadidi, Omid, Tang Sai Hong, Fateme Firouzi, Rosnah Mohd Yusuff & Norhayah Zulkifli. 2008. Topsis and fuzzy multi-objective integration for supplier selection problem. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 31(2): 762-769. Selangor.
30. Mastura Jaafar, Abdul-Rashid Abdul-Aziz, Siti Aishah Maideen & Siti Zaleha Mohd. 2011. Entrepreneurship in the Tourism Industry: Issues in Developing Countries, *International Journal of Hospitality Management*, 30(4): 827-835. Birmingham.
31. Jakovic, Bozidar and Dejan Tubić and Matina Durovic. 2015. Sustainable Development of Rural Tourism by Developing New and Authentic Tourism Product. 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe. Opatija.
32. Kosmaczewska, Joanna. 2008. The relationship between development of agrotourism in Poland and the local community potential. *Studies In Physical Culture and Tourism*, 15(2): 141-148. Warsaw
33. Lordkipanidze, Maia. Han Brezet & Mikael Backman. 2005. The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8): 787-798. Amsterdam.
34. Mace, D. 2005. Factors motivating agritourism entrepreneurs. In *Risk and Profit Conference*, Manhattan, Kansas.
35. Mihailovic, Bozo and Moric Iljia. 2012. The role marketing philosophy in rural tourism development. *Tourism & Hospitality Management*, 18, Opatija.
36. Pease, Wayne. and Michelle Rowe & Malcom Cooper. 2007. Information and چاپ اول. تهران، انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور.
۱۸. مشیری، سیدرحیم و سیداحمد سیدابوسعدی. ۱۳۹۰. نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار و روستایی مطالعه‌ی موردی طرقله (خراسان رضوی). دانشنامه جغرافیا، پیاپی ۸۲، تهران.
۱۹. مطیعی لنگرودی، سیدحسن و ماهره نصرتی. ۱۳۹۰. امکان سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران (بخش کرگانرود شهرستان تالش). جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دوره بیست و دوم، شماره یکم، اصفهان.
۲۰. میرکتولی، جعفر و راضیه مصدق. ۱۳۸۹. بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق اقتصادی مورد دهستان استرآباد جنوبی، شهرستان گرگان. *مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه-ای*، سال دوم، شماره هفتم، اصفهان.
۲۱. میرزایی، رحمت. ۱۳۸۸. تاثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه. روستا و توسعه، دوره دوازدهم، شماره چهارم، تهران.
۲۲. ناهید، مجتبی. ۱۳۸۸. چيستی و چرایی کارآفرینی و کارآفرینی سازمانی در یک نگاه. *مجله بررسی‌های بازرگانی*، شماره ۳۴، تهران.
۲۳. نجمی، سیمین و مجید ولی شریعت پناهی. ۱۳۸۹. نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک، بخش لواسانات). *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، دوره هفتم، شماره یکم، تهران.
24. Ateljevic, Jovo. 2008. Tourism Entrepreneurship and Regional Development: Example from New Zealand. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 15(3), Bradford.
25. Bredvold, Randi, Per Skålen. 2016. Lifestyle entrepreneurs and their identity construction: A study of the tourism industry. *Tourism Management*, Vol 56, P: 96, Exmouth.
26. Dwivedi, Amit Kumar & Nivedita Dwivedi. 2016. Agri - tourism entrepreneurship: a tool to rural development. Available at SSRN 2869642.
27. Dohar Bob M. Situmorang, Isti. Raafaldini Mirzanti. 2012. Social

- and Business Administration, 5(4): 129. Dubai.
39. Weibing zhao, J.R., Brent Ritchie, Charlotte M. Echtner. 2011. Social capital and tourism entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 38(4). London.
40. Woods, Michael. 2011. New directions in rural studies? *Journal of Rural Studies*, 1(28): 1-4. Nottingham.
41. Yang, Li. 2016. "Tourism Development and Quality of Life". *Tourism Travel and Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. 2. Available at <http://Scholarworks.umass.edu/ttra/2012/oral/2>
- communication technologies in support of the tourism Industry. Igi Global.london.
37. Songkhla, T Na & B Somboonsuke. 2012. Impact of agro-tourism on local agricultural occupation: A case study of Chang Klang district, Southern Thailand. *Journal of Agricultural Technology* 8.4: 1185-1198. Bangkok.
38. Stavrolakis, Dimitrios, Stefanos Karagiannis, Roido Mitoula & Papagrigoriou, A. 2013. Female entrepreneurship and agritourism cooperatives in the Greek periphery: an overview. *American Journal of Economic*

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی